

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovu članka V. stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članka 39. stavak 1. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj 4. do 6. studenoga 2015. godine, donijelo je

ODLUKU

I.

Povijesno područje – Nekropole sa stećcima u Hočevlju, općina Breza, proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik čine nekropole sa stećcima raspoređene na tri lokaliteta, i to: lokalitet Repuh sa 13 stećaka – 4 ploče, 2 sanduka i 7 sljemenjaka; lokalitet Zagoni sa 5 stećaka – 1 ploča i 4 sljemenjaka i lokalitet Lješčar sa 9 stećaka – 3 ploče i 6 sanduka.

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru označenom kao k.č. 565/1 (novi premjer), PL/KKU broj 149, k.o. Podgora, što odgovara k.č. 2286/3 (stari premjer), k.o. Podgora, zk uložak broj 4372, k.o. SP_Podgora, k.č. 983 (novi premjer), PL/KKU broj 295, k.o. Podgora, što odgovara k.č. 2305 (stari premjer), k.o. Podgora, dio k.č. 1025 (novi premjer), k.o. Podgora, što odgovara k.č. 2312/2 (stari premjer), k.o. Podgora, zk uložak broj 4427, k.o. SP_Podgora i dio k.č. 1026 (novi premjer), PL/KKU broj 306, k.o. Podgora, što odgovara k.č. 2313/2 (stari premjer) k.o. Podgora, zk uložak broj 4427, k.o. SP_Podgora, općina Breza, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provedbi odluka Povjerenstva za zaštitu nacionalnih spomenika, uspostavljenog prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02, 27/02, 6/04 i 51/07).

II.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, znanstvene, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacijske ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III.

S ciljem trajne zaštite nacionalnog spomenika, utvrđuju se sljedeće zone zaštite i zaštitni pojasevi:

Lokalitet Repuh

Zonu zaštite lokaliteta Repuh čini k.č. 565/1, k.o. Podgora (novi premjer), sa površinom od 1.321 m².

Zaštitni pojas obuhvata k.č. 562, 565/2 i 585 i dijelove k.č. 566, 584 i 1040 k.o. Podgora (novi premjer), čija je površina 4.936 m². Obuhvat zaštitnog pojasa počinje od tromeđe k.č. 583, 584 i 585 i ide sjeverno granicom k.č. 583 i 584 do točke čije su koordinate Y=6525213 X=4872060. Granična linija zatim ide pravolinijski do tromeđe k.č. 566, 561 i 562 i nastavlja granicom k.č. 562 sa k.č. 561, 559, 558 i 564 do tromeđe k.č. 562, 564 i 1040. Linija zatim ide pravolinijski na tromeđu k.č. 1040, 960 i 959 i nastavlja granicom k.č. 1040 sa k.č. 959, 958 i 957 do točke čije su koordinate Y=6525220 X=4871954. Sa ove točke granična linija pravolinijski ide na tromeđu k.č. 1040, 586 i 585 te se granicom k.č. 585 sa k.č. 586 i 583 vraća na polaznu točku na tromeđi k.č. 583, 584 i 585 k.o. Podgora.

Lokalitet Zagoni

Zonu zaštite lokaliteta Zagoni čini k.č. 983 k.o. Podgora (novi premjer) sa površinom od 1.235 m².

Zaštitni pojas obuhvata dijelove k.č. 980, 982, 984, 985/1, 985/2 i 1005 k. o. Podgora (novi premjer) i određen je sljedećim koordinatama: 1. Y=6525661 X=4871828; 2. Y=6525712 X=4871800; 3.Y=6525661 X=4871732; 4. Y=6525612 X=4871774. Površina zaštitnog pojasa je 3.565 m².

Lokalitet Lješčar

Zonu zaštite lokaliteta Lješčar čine dijelovi k.č. 1025, 1026 i 1040 k.o. Podgora (novi premjer) i određena je sljedećim koordinatama: 1. Y=6525645 X=4872199; 2. Y=6525670 X=4872226; 3. Y=6525687 X=4872181; 4. Y=6525657 X=4872167. Površina zone zaštite je 1.356 m².

Zaštitni pojas obuhvata dijelove k.č. 1025, 1026 i 1040 k. o. Podgora (novi premjer). Obuhvat zaštitnog pojasa počinje od tromeđe k.č. 1040, 528 i 527 i ide sjeveroistočno granicom k.č. 1040 i 527 do tromeđe k.č. 1040, 527 i 526. Granična linija zatim ide pravolinijski do tromeđe k.č. 1040, 1027 i 1026 i nastavlja granicom k.č. 1027 i 1026 do tromeđe k.č. 1027, 1028/1 i 1026. Linija zatim ide pravolinijski do točke na granici k.č. 1025 i 1024 čije su koordinate Y=6525649 X=4872139 i nastavlja granicom k.č. 1025 i 1024 do tromeđe k.č. 1025, 1024 i 1040. Sa ove točke granična linija pravolinijski se vraća na polaznu točku na tromeđi k.č. 1040, 528 i 527 k.o. Podgora i time je zatvoren zaštitni pojas, čija je površina 3.189 m².

Na navedenom prostoru zona zaštite utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- dopušteni su isključivo istražni i konzervatorsko-restauratorski radovi, radovi na tekućem održavanju, uključujući i one radove koji imaju za cilj prezentaciju spomenika;
- izuzetno je dopušteno obavljanje radova na infrastrukturi, pod uvjetom da ne ugrožavaju integritet područja;
- nije dopušteno pomjerenje nadgrobnika sa grobova na bilo koju drugu lokaciju;
- na lokalitetu Zagoni dopuštena su nova ukopavanja na udaljenosti od 5 metara od stećka;
- nije dozvoljeno čišćenje spomenika od lišaja i mahovine, niti skidanje patine sa kamena, osim za stećak br. 4 sa lokaliteta Zagoni;
- izuzetno od prethodne alineje, dozvoljeno je čišćenje nadgrobnika u slučaju da je ono neophodno za istragu epigrafskih ili dekorativnih elemenata, uz prethodno izrađen elaborat i odobrenje mjerodavnog ministarstva. Elaborat

treba biti zasnovan na biološkim, kemijskim, fizičkim i drugim analizama za koje konzervator utvrdi da su neophodne, te sadržavati odgovarajuće konzervatorske mjere kojima će biti spriječeno uklanjanje patine, kao i procjenu utjecaja načina čišćenja na kamen i na okoliš;

- na stećku br. 4 na lokalitetu Zagoni treba izvršiti uklanjanje lišajeva i mahovine, u skladu sa uvjetima propisanim u prethodnoj alineji;
- dopuštena je uporaba suvremenih tehničkih rješenja u cilju identifikacije izvorne pozicije spomenika;
- područje predstavlja potencijalni arheološki lokalitet te je prilikom obavljanja istražnih ili bilo kojih drugih radova, obvezno osigurati prisustvo arheologa;
- nije dopuštena nikakva izgradnja, eksploatacija prirodnih resursa, niti izvođenje radova koji bi mogli ugroziti nacionalni spomenik ili utjecati na izmjenu područja, kao ni postavljanje privremenih objekata ili stalnih struktura čija svrha nije isključivo zaštita i prezentacija nacionalnog spomenika;
- zabranjeno je odlaganje otpada;
- prostor spomenika može se rabiti u edukativne i kulturne svrhe i bit će otvoren i dostupan javnosti na način koji neće ugroziti spomenik;
- sve intervencije u zoni zaštite mogu se obavljati samo uz prethodno urađene projekte na koje je dobivena suglasnost federalnog ministarstva mjerodavnog za prostorno uređenje (u daljnjem tekstu: mjerodavno ministarstvo) i uz strukovni nadzor mjerodavne službe zaštite nasljeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: mjerodavna služba zaštite).

Na navedenom prostoru zaštitnih pojaseva utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- nije dozvoljena eksploatacija kamena, lociranje potencijalnih zagađivača okoline utvrđenih propisima, izgradnja industrijskih objekata i magistralne infrastrukture i svih objekata koji tijekom izgradnje ili tijekom eksploatacije mogu ugroziti nacionalni spomenik;
- nije dopušteno izvođenje radova koji bi mogli utjecati na izmjenu područja i promjenu krajolika;
- izuzetno je dopušteno obavljanje radova na infrastrukturi uz prethodno dobiveno odobrenje mjerodavnog ministarstva i strukovno mišljenje mjerodavne službe zaštite;
- područje predstavlja potencijalni arheološki lokalitet, pa su dozvoljene istrage uz primjenu nedestruktivnih tehnologija i uz obvezno prisustvo arheologa – voditelja istražnih radova;
- sve slučajne nalaze koji budu pronađeni u zoni zaštite ili zaštitnom pojasu obvezno prijaviti mjerodavnoj službi zaštite;
- nije dopušteno odlaganje otpada.

Za zone zaštite i zaštitne pojaseve potrebno je sačiniti Plan upravljanja nacionalnim spomenikom koji će između ostaloga sadržavati:

- program rabljenja i održavanja nacionalnog spomenika;
- geodetski snimak postojećeg stanja nacionalnog spomenika i tehničku procjenu stanja stećaka;
- procjenu utjecaja okolinskih čimbenika na spomenik, uključujući vegetaciju i mjere ublažavanja negativnih utjecaja.

IV.

Svi pokretni nalazi koji tijekom arheološke istrage budu nađeni, i slučajni nalazi, bit će pohranjeni u najbližem muzeju koji ispunjava kadrovske, materijalne i tehničke uvjete ili u Zemaljskom muzeju Bosne i Hercegovine u Sarajevu, obrađeni i

prezentirani na odgovarajući način.

Sav pokretni i nepokretni arheološki materijal koji bude nađen tijekom arheoloških istraga neophodno je strukovno obraditi.

Arheolog – voditelj arheoloških istraga dužan je nakon izvršenih arheoloških radova podnijeti izvješće Povjerenstvu i instituciji koja je obavila istragu.

Arheolog – voditelj arheoloških istraga mora imati na raspolaganju sav pronađeni pokretni i nepokretni arheološki materijal dok traje istraga i dok ne završi izvješće, a najduže za period od tri godine.

Paralelno s izvođenjem arheoloških istraga, neophodna je sukcesivna konzervacija nepokretnih nalaza na lokalitetu i konzervacija pokretnog arheološkog materijala i njegovo pohranjivanje u odgovarajuće prostore (depoe).

Nakon dostavljanja izvješća o provedenoj istrazi, Povjerenstvo će utvrditi pokretne nalaze na koje će biti primjenjivane mjere zaštite koje Povjerenstvo utvrđuje.

Iznošenje pokretnih nalaza iz stavka 1. ove točke iz Bosne i Hercegovine nije dopušteno.

Izuzetno od odredbe stavka 7. ove točke, ukoliko voditelj istrage utvrdi da je neophodna obrada nekog nalaza izvan zemlje, dokaze o tomu prezentirat će Povjerenstvu, koje može dopustiti privremeno iznošenje nalaza iz zemlje pod detaljno utvrđenim uvjetima njegovog iznošenja, postupanja s njime tijekom boravka izvan zemlje i njegovog povratka u Bosnu i Hercegovinu.

V.

Stavljaju se izvan snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski spisi u dijelu u kojemu su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

VI.

Svatko, a posebice mjerodavni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe, suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VII.

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, mjerodavnom ministarstvu, mjerodavnoj službi zaštite i općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra, radi provedbe mjera utvrđenih u toč. II. – VI. ove odluke, te nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VIII.

Sastavnim dijelom ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim osobama u prostorijama i na web-stranici Povjerenstva (<http://www.kons.gov.ba>).

IX.

Prema članku V. stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Povjerenstva su konačne.

X.

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".

Ovu odluku Povjerenstvo je donijelo u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Martin Cherry, Dubravko Lovrenović, Amra Hadžimuhamedović i Ljiljana Ševo.

Predsjedateljica Povjerenstva

Ljiljana Ševo

Broj: 05.2-2.3-64/15-14
5. studenoga 2015. godine
Sarajevo

O b r a z l o Ź e n j e

I. – UVOD

Na osnovu članka 2. stavak 1. Zakona o provedbi odluka Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljenog prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika proglasilo nacionalnim spomenikom, sukladno čl. V. i VI. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremeni popis nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 33/02), sve dok Povjerenstvo ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za to dobro podnesen zahtjev.

Salih Dervišbegović (Olimpijska 48, Sarajevo) je dana 23. siječnja 2014. godine, dostavio prijedlog / peticiju za proglašenje **Nekropola sa stećcima u naseljenim mjestima Subotići, Hočevlje, Koritnik, Slivno, Župča i Orahovo, općina Breza** nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.

Sukladno odredbama Zakona, a na osnovu članka V. stavak 4. Aneksa 8. i članka 35. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, Povjerenstvo je pristupilo provedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

Izjava o značaju dobra

Srednjovjekovni stećci predstavljaju značajnu karakteristiku bosanskog društva, te odražavaju porast prosperiteta i ugleda visoko rangiranih pojedinaca i obitelji u regiji. Tri skupine stećaka u Hočevlju datiraju iz XIV. stoljeća i obuhvataju širok spektar dekorativnih motiva, kao što su cvjetni motivi i motivi ljudskih figura.

Ukupan broj evidentiranih stećaka je 27 primjeraka. Njihova primarna orijetacija je u pravcu sjever-jug, manji broj u suprotnom pravcu zapad-istok. Na osnovu zastupljenih formi stećaka i njihovih ukrasa, nadgrobnici se datiraju u razvijeni srednji vijek (XIV. stoljeće).

Na nekropoli **Repuh** nalazi se 13 stećaka, od kojih je jedan ukrašen motivom urezane linije koja označava dvojni grob.

Na nekropoli **Zagoni** nalazi se 5 stećaka, od kojih su 4 sljemenjaka bogato ukrašena. Ukrasi zastupljeni na njima su: tordirana vrpca, tordirani vijenac, dvostruke spirale, stabljika sa ljiljanom na vrhu, šestorolisne i osmorolisne rozete. Na zabatu jednog sljemenjaka reljefno su prikazana dva lučna otvora – u jednom sjedi čovjek na stolici i desnom rukom pridržava štap, u drugom lučnom otvoru je velika otvorena knjiga, koju sjedeća figura pridržava svojom lijevom rukom. Iznad glave figure je prikaz oreola, koji je sličan polumjesecu. Na istom stećku, u jednoj polovici zabata prikazan je pijetao, u drugoj stilizirana rozeta, a oko sredine nejasan motiv, za kojeg Š. Bešalgić navodi da "podsjeća na svećeničku kapu". Reljef koji prikazuje čovjeka na stolici i veliku otvorenu knjigu, vjerojatno, predstavlja velikodostojnika Crkve bosanske, čemu u prilog govori i blizina Starog grada Dubrovnika.

Na nekropoli **Lješčar** nalazi se 9 stećaka, 3 u formi ploča, i 6 u formi sanduka. Nijedan stećak nije ukrašen.

II. – PRETHODNI POSTUPAK

Tijekom vođenja postupka izvršen je uvid u:

- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući opis, arhitektonski snimak i fotografije;
- uvid u sadašnje stanje dobra;
- kopiju katastarskog plana;
- zemljišno-knjižni izvadak;
- povijesnu, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu rabljene dokumentacije u okviru ove odluke.

Prema odredbi članka V. stavak 2. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članka 37. Poslovnika o radu Povjerenstva, prije donošenja konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, Povjerenstvo će pružiti mogućnost vlasniku predloženog nacionalnog spomenika, podnositelju peticije, institucijama nadležnim za očuvanje nasljeđa, strukovnim i znanstvenim institucijama, stručnjacima i znanstvenicima, kao i drugim zainteresiranim osobama da iznesu svoje stavove. Sukladno tomu, Povjerenstvo je poduzelo sljedeće aktivnosti:

- Dopisom broj: 05.2-35.2-2/14-144 od 08.09.2014. godine, Povjerenstvo je zatražilo dostavljanje dokumentacije, napomena, sugestija i stavova vlasnika u vezi sa proglašenjem *Nekropola sa stećcima u naseljenim mjestima Subotići, Hočevlje, Koritnik, Slivno, Župča i Orahovo, općina Breza*, od: Općine Breza (Načelnik; Tijelo uprave nadležno za poslove urbanizma i katastra), Federalnog ministarstva prostornog uređenja, Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta.

- Dopisom broj: 05.2-36.1-3/15-48 od 29.06.2015. godine Povjerenstvo je zatražilo dostavljanje zemljišnoknjižnog izvodka za k.č. br. 2305 (stari premjer) k.o. Podgora, Breza, od; Općinskog suda u Visokom.

- U "Službenom glasniku BiH", broj 80/15, objavljena je Obavijest o pokretanju postupka proglašenja predmetnog i drugih dobara nacionalnim spomenicima, sa pozivom vlasnicima i drugim zainteresiranim fizičkim i pravnim osobama, tijelima i institucijama da u roku od 30 dana dostave Povjerenstvu svoja stajališta u vezi sa proglašenjem dobra nacionalnim spomenikom.

Do donošenja odluke, Povjerenstvu je dostavljena sljedeća dokumentacija:

- Dopis Federalnog ministarstva prostornog uređenja, broj: 03-23-2-1116/14 MD-2 od 16.09.2014. godine, kojim je Povjerenstvo obaviješteno da Federalno ministarstvo ne raspolaže podacima i dokumentacijom vezanom za predmetna dobra;
- Dopis Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta, broj: 07-40-4-215-1/14, od 22.01.2014. godine, kojim su Povjerenstvu dostavljeni podaci o evidenciji i statusu prethodne zaštite *Nekropola sa stećcima u naseljenim mjestima Subotići, Hočevlje, Koritnik, Slivno, Župča i Orahovo, općina Breza*;
- Dopis općine Breza, broj: 04/1-4-23-2337/14 od 15.09.2014. godine, kojim je Povjerenstvu dostavljena sljedeća dokumentacija:
 1. popis lokaliteta;
 2. karta općine – pregled lokaliteta (u analognoj i digitalnoj formi);
 3. šire situacije za svaki lokalitet – PDF format;
 4. kopije katastraskog plana za sve lokacije (analogna i digitalna forma);
 5. zk. izvadak za sve parcele sa nekropolama i usamljenim stećcima;

6. fotografije nekropola:
 - mapa za kategorirane nekropole,
 - mapa za nekategorirane nekropole;
7. kopije iz knjige: "Stećci centralne Bosne" – Šefik Bešliagić iz 1967. godine;
 - Dopis Općinskog suda u Visokom, broj: 041-0-Rz-15-001462 od 06.07.2015. godine, kojim je Povjerenstvo informirano da parcelu označenu kao k.č. 2305, k.o. Podgora, nije moguće pronaći u registru parcela koje se vode za ovu katastarsku općinu;
 - stavovi vlasnika zemljišnih parcela do donošenja Odluke nisu dostavljeni.

Na osnovu uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podatci o dobru

Lokacija

Hočevlje se nalazi u jugoistočnom dijelu općine Breza i visoko iznad ušća rijeke Misoče i potoka Zenika. U dodirnoj je graničnoj liniji sa općinom Ilijaš. Smješteno je na donjoj ivici visoke krečnjačke površine sa nadmorskom visinom od 861 m u centralnom dijelu naselja, i sa zemljopisnom širinom N 43°59'30.30" i zemljopisnom dužinom E 18°18'35.28".¹ Pristupni makadamski put do sela Hočevlje je iz sela Podgora, međutim i iz zaseoka Hrasno vodi šumski put te se spušta iznad sela sa sjeverne strane.

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru označenom kao k.č. 565/1 (novi premjer), PL/KKU broj 149, k.o. Podgora, što odgovara k.č. 2286/3 (stari premjer) k.o. Podgora, upisan u zk. uložak broj 4372, k.o. SP_Podgora, k.č. 983 (novi premjer), PL/KKU broj 295, k.o. Podgora, što odgovara k.č. 2305 (stari premjer) k.o. Podgora, dio k.č. 1025 (novi premjer), k.o. Podgora, što odgovara k.č. 2312/2 (stari premjer) k.o. Podgora, upisan u zk. uložak broj 4427, k.o. SP_Podgora, i dio k.č. 1026 (novi premjer), PL/KKU broj 306, k.o. Podgora, što odgovara k.č. 2313/2 (stari premjer) k.o. Podgora, upisan u zk. uložak broj 4427, k.o. SP_Podgora, općina Breza, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Povijesni podatci

U prapovijesnom i antičkom razdoblju, područje Breze pripadalo je centralnoilirskom području i etničkoj oblasti plemena Desitijata². Ovo pleme je živjelo na području koje je obuhvatalo gornju dolinu rijeke Bosne, prema zapadu do gornje doline Vrbasa i prema istoku do Rogatice.³ Desitijati su jedno od najznačajnijih i najbrojnijih ilirskih plemena. Imali su 103 dekurije (bratstva) i pripadali su Naronskom konventu (sudskom distriktu). Često su spominjani u antičkim izvorima, posebice po ustanku koji su u VI. g.n.e. podigli protiv Rimljana.⁴

Tijekom III. i II. stoljeća p.n.e., raspadom starih rodovskih struktura kod Desitijata, počinju se razvijati i naselja u ravnici, pored većih i manjih vodenih tokova, ali još uvijek pod zaštitom gradinskih utvrđenja. Takvo naselje se razvilo u Brezi, u

¹ www.googleearth.com (03.06.2015.).

² Ime plemena se dovodi u vezu sa ilirskom riječi "des", što znači ovan. Basler, Đuro, *Kršćanska arheologija*, Mostar, 1986., str. 105.

³ Salmedin Mesihović, *Ilirike – Dezitijati*, elektronsko I. izdanje, Sarajevo, 2014., p. 255, 256.

⁴ Imamović, Enver, *Antički kulturni i votivni spomenici na području Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 1977., str. 32, 33, 48.

kojoj je otkrivena desitijatska nekropola.⁵ U pisanim izvorima područje Breze spominje se početkom n. e. Tu se razvilo jedno od važnijih središta Desitijata, vjerojatno u izvorima zabilježen *He/dum?/ /c/astellum Desitiatium*.⁶ Istražitelji ga ubiciraju negdje u okolini Breze ili na području između Breze i Kiseljaka.⁷ Ovaj kastel se nalazio na dijagonalnom putnom pravcu Dolabelinog sistema puteva koji je vodio iz *Salone* preko srednje Bosne u Podrinje – *Argentariu*. Godine 19. / 20. bila je završena dionica do kastela *He/dum/*.⁸

Čremošnik G. je 1930. godine, otkopavajući baziliku na Crkvini, naišao na rimski natpis Ulpije Prokule, ugrađen kao spolij. U natpisu se spominju Valens, sin Varonov (*princeps Daesitiatium*), odnosno uglednik ilirskog plemena Desitijata i jedan kastel (*castellum Daesitiatium*).⁹

Područje Breze nastavilo je svoj politički i kulturni uspon i u razdoblju kasne antike. Očevici ovog uspona su arheološki ostatci raskošne i umjetnički bogato opremljene kasnoantičke bazilike u Brezi. Postoje indicije da je na području Breze i u ranoslavenskom periodu egzistiralo jedno lokalno središte o čemu svjedoče tragovi naselja iz VII. i VIII. st. te ostatci nekropole i crkve iz X. i XI. stoljeća.¹⁰

Na prostranoj visoravni koja se pruža sjeverno, sjeveroistočno i sjeverozapadno od Sarajeva, a preko koje teku desne pritoke rijeke Bosne – Vogošća, Ljubina, Misoča i Stavnja, u ranom srednjem vijeku egzistirala je stara župa Vidogošća ili Vogošća. Političko, odnosno upravno središte ove župe bio je u dolini rijeke Stavnje da bi se krajem XIV. stoljeća prenio u utvrđeni grad Dubrovnik.¹¹

Lokalni kulturno-politički život područja Breze, na osnovu postojanja vladarskih posjeda, prema mišljenju P. Anđelića odvijao se na području sela Podgora. Ovu tezu upotpunjuje postojanjem nekropole sa stećcima u mjestu Koritnik, po brojnosti stećaka najveća nekropola na području Breze.¹²

Tezu P. Anđelića da je teritorij stare župe Vogošća u drugoj polovici XIV. i u XV. stoljeću ostao isti i da nije izmijenjen, V. Mušeta Aščerić sagledava kroz otomanske izvore i popise iz 1455., 1468., i 1470. godine na osnovu čega zaključuje da su u XIV. stoljeću rastakanjem župe Vogošća sela bliža Sarajevu prešla u ruke Pavlovića i priključena su Vrhbosni, dok je dio župe koji je graničio sa oblašću bosanskog kralja, priključen području nahije Visoko. Središnji dio nekadašnje župe Vogošća se izdvojio u novu župu Dubrovnik, identičnu kasnijoj nahiji Dubrovnik. Podatci popisa iz 1468. godine pružaju mogućnost utvrđivanja teritorijalnog opsega župe Dubrovnik. Najveći broj sela nahije Dubrovnik nalaze se u slivu rijeka Misoče i Stavnje te dijelom Ljubine. Sva sela u slivu Vogošće upisana su u nahiju Saraj. Manji broj sela sa područja Breze i to sela na desnoj obali rijeke Stavnje ulazila su u sastav nahije Visoko, a dio u sastav nahije Bobovac sa gotovo cijelim područjem Vareša.

⁵ Paškvalin, Veljko, *Kamenjača, Ul. 6.aprila, Breza kod Sarajeva*, Arheološki pregled 17, Beograd 1975., str. 57–62.

⁶ Patsch, Karlo, *Arheološko-epigrafska istraživanja povijesti rimske provincije Dalmacije, VII*, GZM XVIII, Sarajevo, 1906., str. 151–181.

⁷ Pašalić, Esad, *Antička naselja i komunikacije u Bosni i Hercegovini*, Posebna izdanja Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Sarajevo, 1960., str. 51; Bojanovski, Ivo, *Razdoblje rimske uprave u: Visoko i okolina kroz historiju I*, 1984., str. 58., 59.

⁸ Bojanovski, Ivo, *Dolabelin sistem cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji*, Djela 47, CBI 2, ANUBIH, Sarajevo, 1974. str. 181.

⁹ Čremošnik, Gregor i Sergejevski, Dimitrije. *Gotisches und römisches aus Breza bei Sarajevo*, Novitates Muzei Sarajevoensis No 9, Sarajevo, 1930, str. 1–9.

¹⁰ Anđelić, Pavao, *Stara Bosanska župa Vidogošća ili Vogošća*, GZM XXVI, Sarajevo, 1970, str. 343, 344.

¹¹ Mušeta Aščerić, Vesna. *Sarajevo i njegova okolina u XV stoljeću, između zapada i istoka*. Sarajevo Publishing, Sarajevo 2005., str. 24. + Karta – Župe sarajevskog područja u prvoj polovini XV. stoljeća.

¹² Anđelić, Pavao, *Stara Bosanska župa Vidogošća ili Vogošća*, GZM XXVI, Sarajevo, 1970., str. 344.

Dio sela sa područja nahije Dubrovnik upisan je u has Isa-bega Ishakovića, nešto u čifluke, dok je najveći broj razdijeljen u timare posada Bobovca, Kreševa i Hodidjeda. Središte župe bio je grad Dubrovnik sa trgom istog naziva, koji se razvio kao njegovo podgrađe. Po svom središtu su i župa i nahija dobili nazive. Naziv stare župe Vogošća sačuvao se samo u nazivu sela Vogošća koje je 1468. godine pripalo nahiji Saraj. Iz navedenog vidljivo je da stara župa Vogošća nije identična župi Dubrovnik ni teritorijalno ni po nazivu, ali je zato župa Dubrovnik identična nahiji Dubrovnik.¹³

2. Opis dobra

Hočevlje je smješteno na donjoj ivici visoke krečnjačke površine sa nadmorskom visinom od 850 do 980 m. Pruža se u pravcu jugozapad-sjeveroistok. Sa sjeveroistočne strane sela nalazi se uzvišenje nazvano Brdo (974 m n. v.), iznad kojeg se dalje pruža brdo nazvano Bandijerka, a iznad njega Hasanovača (1007 m n. v.). Sa sjevera i zapadnom stranom sela protiče potok nazvan Žege. Sa istočne strane nalazi se strma litica koja se spušta prema rijeci Misoči. Sa oboda litice pruža se pogled na Stari grad Dubrovnik. Ispod Hočevlja sa jugozapadne strane prostire se selo Podgora. Pristupni makadamski put do sela Hočevlje je iz sela Podgora, međutim i iz zaseoka Hrasno vodi šumski put te se spušta iznad sela sa sjeverne strane. Iznad sela, u neposrednoj blizini nekropole sa stećcima na lokalitetu Lješćar, nalazi se voda nazvana Lipa, dok su manjeg značaja izvori Repuh i Podkamen. Srednjovjekovna groblja evidentirana na tri lokaliteta; Repuh, Zagoni i Lješćar su pokazatelji da je Hočevlje bilo naseljeno i u srednjem vijeku, a muslimansko i pravoslavno groblje ukazuju na činjenicu da je bilo naseljeno, nakon uspostave otomanske uprave u BiH, ali i kasnije. Muslimansko groblje je prema M. S. Filipoviću bilo smješteno među kućama na lokalitetu nazvanom *Ćimen*.¹⁴ Osim groblja zabilježio je i postojanje kule sa tamnicom, u kojoj su se nalazile ljudske kosti. Kula je već tada bila u ruševnom stanju.¹⁵

Prilikom tehničkog snimanja stećaka nije zabilježeno postojanje bilo kakvih tragova spomenutog groblja ili kule, vidljivi su samo ostatci temelja kuća, koje su porušene tijekom ratnih zbivanja u BiH u periodu 1992. – 1995. godine. Pravoslavno groblje se nalazi na lokalitetu Zagoni, i u njemu se sahranjuju obitelji Joksimović i Lakić.

U centralnom dijelu sela na lokalitetu Repuh,¹⁶ čije su koordinate Y = 6525242 X = 4872001, EPE: 1,8 m,¹⁷ tehnički je snimljeno 13 stećaka: ploče – 4 primjerka, sanduci – 2 primjerka, sljemenjaci 7 primjeraka. Ukrasi su evidentirani na dva stećka; ploča br. 6. je sa urezanom linijom preko sredine, koja naglašava da se radi o dvojnogrobu i sljemenjak br. 13. – ukras postoji, ali nije identificiran, jer je stećak utonuo. Područje nekropole, obraslo je koprivom i trnjem što je otežavalo njihovo tehničko snimanje. Stećci su dijelom oštećeni i utonuli, orijentirani su u pravcu sjever-jug, osim tri primjerka koji su orijentirani u pravcu zapad-istok.

Š. Bešlagić je na ovom lokalitetu evidentirao ukrase na tri stećka (jedna ploča i dva sljemenjaka), opisujući ih tako da: "ploča ima urezanu liniju po dužini, što

¹³ Mušeta Aščerić, Vesna. *Sarajevo i njegova okolina u XV stoljeću, između zapada i istoka*. Sarajevo Publishing, Sarajevo 2005., str. 24–27. + Karta – Župe sarajevskog područja u prvoj polovini XV. stoljeća.

¹⁴ Iako M. S. Filipović kao naziv lokaliteta navodi *Pimen*, očito je da se radi o tiskarskoj grešci pa je mjesto ćirilskog slova Т upisano slovo П. Naime, isti stvaratelj u svojem djelu *Visočka nahija* na str. 368. navodi da: "na Očevlju su šest kuća u skupu oko *trzana ili ćimena*, na čijem je donjem kraju kula".

¹⁵ Filipović S. Milenko, *Visočka nahija – naselja i poreklo stanovništva*, knj. 25., Beograd. 1928., str. 368., 369.

¹⁶ Lokalitet je nazvan po travi repuh (lat. *Petasites hybridus* L.).

¹⁷ GPS Magellan professional (13.05.2015.)

označava dvojni grob. Prvi sljemenjak (170 x 70 x 52 cm) ima hrbat i krovne ivice tordirane. Na čeonim stranama prikazana je dvostruka spirala – stabljika, koja se u gornjem dijelu povija na obje strane u vidu simetričnih spirala. Iznad toga i u sredini je višelisna rozeta. Drugi sljemenjak je djelomično utonuo (150 x 62 x 68 cm). Na istočnoj krovnoj plohi (spomenik je postavljen po pravcu sjever-jug) prikazan je štap sa drškom, koja se pri krajevima nešto povija prema dolje.¹⁸

Na udaljenosti do 700 m od središta sela u pravcu jugoistoka, na krajnjem obodu platoa čija se strma litica spušta prema rijeci Misoči, nalazi se lokalitet Zagoni (koordinate Y = 6525665 X = 4871771, EPE: 2,4 m),¹⁹ gdje je evidentirano 5 stećaka: 4 sljemenjaka i 1 ploča. Stećci su oštećeni, prevrnuti i utonuli. Ukrasi su evidentirani na sva četiri sljemenjaka i to: tordirana vrpca, tordirani vijenac, dvostruke spirale, stabljika sa ljiljanom na vrhu, šestorolisne i osmorolisne rozete. Na zabatu jednog sljemenjaka reljefno su prikazana dva lučna otvora – u jednom sjedi čovjek na stolici i desnom rukom pridržava štap, u drugom lučnom otvoru je velika otvorena knjiga, koju sjedeća figura pridržava svojom lijevom rukom. Iznad glave figure je prikaz oreola, koji je sličan polumjesecu. Na istom stećku, u jednoj polovici zabata prikazan je pijetao, u drugoj stilizirana rozeta, a oko sredine nejasan motiv, za kojeg Š. Bešlagić navodi da “podsjeća na svećeničku kapu”.²⁰

U neposrednoj blizini nekropole nalazi se savremeno pravoslavno groblje u kojem se sahranjuju obitelji Joksimović i Lakić. Groblje je situirano na manjem uzvišenju sjeverno od nekropole na udaljenosti od 5 do 10 m i prostire se na površini od 1000 m², odnosno dijelu parcele k.č. 983, k.o. Podgora. Obraslo je sitnim rastinjem i visokim drvećem. U njemu se nalazi 6–7 starijih primjeraka krstača, koje datiraju iz prve polovice XX. stoljeća. Ostali nadgrobnici su uglavnom datiraju u period 1980-ih godina XX. stoljeća.

Istočno od središta sela na udaljenosti do 500 m nalazi se lokalitet Lješčar, čije su koordinate Y = 6525664 X = 4872202, EPE: 1,8 m,²¹ na kojem je tehnički snimljeno 9 stećaka: 3 ploče i 6 sanduka. Na ovom lokalitetu Š. Bešlagić je evidentirao 13 stećaka.²² Stećci su izrađeni od slabijeg vapnenca, znatno su oštećeni i utonuli i zarasli u šibljje. Na njima nije evidentiran nijedan ukras.

Stanje spomenika

Lokalitet Repuh

Stećak br. 1. – sljemenjak, dijelom utonuo i sa vidljivim oštećenjem na hrptu krova i sa južne čeone strane, obrastao mahovinom, lišajevima i travom, orijentiran u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 150x62x24 cm,

Stećak br. 2. – sljemenjak, dijelom utonuo i sa vidljivim oštećenjem na hrptu krova te sa sjeverne čeone strane i ivicama bočnih krovnih ploha, obrastao mahovinom, lišajevima i travom, orijentiran u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 170x77x65 cm,

Stećak br. 3. – sljemenjak, fino obrađen, oštećen sa čeone zapadne strane, dijelom utonuo, obrastao mahovinom, lišajevima i travom, orijentiran u pravcu zapad-istok,

- dimenzije stećka su: 130x55x60 cm,

¹⁸ Bešlagić, Šefik. *Stećci centralne Bosne, Sarajevo*, 1967., str. 30., 31.

¹⁹ GPS Magellan professional (13.05.2015.)

²⁰ Bešlagić, Šefik. *Stećci centralne Bosne, Sarajevo*, 1967., str. 33.

²¹ GPS Magellan professional (13.05.2015.)

²² Bešlagić, Šefik. *Stećci centralne Bosne, Sarajevo*, 1967., str. 33.

Stećak br. 4. – sljemenjak, fino obrađen, bez oštećenja, dijelom utonuo, obrastao mahovinom, lišajevima i travom, sa bočne južne strane tik do stećka raste stablo šljive, koje svojim daljim rastom može ugroziti stećak, zbog čega je potrebno njegovo uklanjanje, orijentiran u pravcu zapad-istok,

- dimenzije stećka su: 155x55x45 cm,

Stećak br. 5. – sanduk, dijelom utonuo, oštećen sa čeonu južne strane, obrastao mahovinom i lišajevima, orijentiran u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 140x65x26 cm,

Stećak br. 6. – ploča sa ukrasom, koji je teško primijetan zbog ruinirane gornje površine, vidljiva su oštećenja sa bočne zapadne i čeonu južne strane, obrastao mahovinom i lišajevima, orijentiran u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 177x110x15 cm,

Stećak br. 7. – ploča, dijelom utonula i prekrivena humusom, vidljivi dio je obrastao mahovinom, orijentirana u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 80x50x7 cm,

Stećak br. 8. – sanduk, dijelom utonuo, prekriven trnjem i travom, obrastao mahovinom, orijentiran u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 70x45x30 cm,

Stećak br. 9. – sljemenjak, utonuo u visini krovni ploha, prekriven trnjem, obrastao mahovinom i lišajevima, orijentiran u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 150x60x15 cm,

Stećak br. 10. – sljemenjak, dijelom utonuo prekriven trnjem, obrastao mahovinom i lišajevima, orijentiran u pravcu sjeverozapad-jugoistok,

- dimenzije stećka su: 140x60x40 cm,

Stećak br. 11. – ploča, većim dijelom utonula i prekrivena trnjem i humusom, vidljivi dio je obrastao mahovinom i lišajevima, orijentirana u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 30x55x15 cm,

Stećak br. 12. – fragment ploče, obrasla mahovinom, lišajevima i travom, orijentirana u pravcu sjeveroistok-jugozapad,

- dimenzije stećka su: 65x65x10 cm,

Stećak br. 13. – sljemenjak sa ukrasom na čeonu sjevernoj strani, većim dijelom je utonuo, prekriven trnjem, vidljivi dio je obrastao mahovinom i lišajevima, orijentiran u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 60x50x20 cm.

Lokalitet Zagoni

Stećak br. 1. – sljemenjak sa postoljem i ukrasom, prevrnut na bočnu sjevernu stranu, dio postolja nedostaje, vidljive su napukline stećka po dužini, ali i poprečno, obrastao mahovinom i lišajevima, orijentiran u pravcu zapad-istok,

- dimenzije stećka su: 188x50x70 cm.

Hrptom stećka i donjim ivicama krovni ploha pruža se tordirana vrpca. Kosim ivicama se ne spušta tordirana vrpca, već paralelno s njima, preko krovni ploha. Na obje čeonu strane predstavljene su dvostruke spirale kod kojih se uspravna stabljika završava u vidu ljiljana. U kutovima iznad svake spirale nalazi se po jedna šestorolisna rozeta. Sa obje čeonu strane, u zabatu koji je ovičen običnom vrpcom, nalazi se, u odnosu na rozete iznad spirala, veća šestorolisna rozeta;

Stećak br. 2. – sljemenjak sa ukrasom, bez oštećenja, fino obrađen, većim dijelom utonuo u zemlju, obrastao mahovinom, lišajevima i šibljem, tako da mu nije moguće pristup sa čeonu istočne strane, orijentiran u pravcu zapad-istok,

- dimenzije stećka su: 150x70x50 cm.

Hrptom stećka i ivicama donjih krovnih ploha pruža se tordirana vrpca. Kosim ivicama se ne spušta tordirana vrpca, već paralelno s njima, preko krovnih ploha. Na obje čeone strane nalaze se ukrasi dvostrukih spirala kod kojih se uspravna stabljika završava u vidu ljiljana;

Stećak br. 3. – sljemenjak sa postoljem i ukrasom, bez oštećenja, fino obrađen, većim dijelom utonuo sa čeone sjeverne i bočne istočne strane, obrastao mahovinom, lišajevima i travom, orijentiran u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 184x70x70 cm.

Hrptom stećka i ivicama donjih krovnih ploha pruža se tordirana vrpca. Kosim ivicama se ne spušta tordirana vrpca, već paralelno s njima, preko krovnih ploha. Na obje čeone strane nalaze se ukrasi dvostrukih spirala, a u zabatu koji je ovičen običnom vrpcom, nalazi se osmorolisna rozeta. Obične vrpce pružaju se i koso od podnožja stabljike do kutova zabata;

Stećak br. 4. – sljemenjak sa postoljem i ukrasom, fino obrađen, oštećen sa čeone južne strane, odnosno okrnjen dio stećka, obrastao mahovinom, lišajevima i travom, orijentiran u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 190x75x80 cm.

Hrptom stećka i ivicama donjih krovnih ploha pruža se tordirana vrpca. Kosim ivicama se ne spušta tordirana vrpca, već paralelno s njima, preko krovnih ploha. Na južnoj čeonoj strani nalaze se ukras dvostruke spirale. U sredini zabata koji je ovičen običnom vrpcom, nalazi se šestorolisna rozeta, okružena tordiranim vijencom. Do ove rozete sa istočne strane nalazi se manja, također, šestorolisna rozeta. Vjerojatno se nalazila i sa zapadne strane, što se ne može sa sigurnošću ustanoviti budući da je stećak okrnjen. Obične vrpce pružaju se i koso od podnožja stabljike do kutova zabata. Na sjevernoj čeonoj strani predstavljena su dva lučna otvora. U lučnom otvoru bližem istočnoj bočnoj strani, nalazi se predstava čovjeka koji sjedi na stolici i desnom rukom pridržava štap, dok lijevom pridržava otvorenu knjigu, koja se nalazi u lučnom otvoru bližem zapadnoj bočnoj strani. Iznad ljudske glave je prikaz oreola, koji je u ovom slučaju sličan polumjesecu. U zabatu koji je ovičen običnom vrpcom, iznad figure čovjeka, prikazan je pijetao, a iznad otvorene knjige, manja šestorolisna stilizirana rozeta. Između rozete i pijetla nalazi se nejasan motiv, koji Š. Bešlagića "podsjeća na svećeničku kapu".²³

Stećak br. 5. – ploča, dijelom utonula i prepolovljena na dva dijela, da li se radi o fragmentima postolja stećka br. 1. ili ovi fragmenti predstavljaju duplo postolje stećka br. 1., to su činjenice koje se mogu utvrditi nakon provedenih arheoloških istraga, ovom odlukom fragmenti su evidentirani kao ploča br. 5., koja je još i obrasla mahovinom i lišajevima, te je orijentirana u pravcu zapad-istok,

- dimenzije stećka fragmenta sa zapadne strane su: 107x100x15 cm,
- dimenzije stećka fragmenta sa istočne strane su: 90x80x10 cm.

Lokalitet Lješčar

Stećak br. 1. – sanduk, ruinirane gornje površine, dijelom utonuo, obrastao niskim raslinjem, mahovinom i lišajevima, orijentiran u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 170x100x50 cm,

²³ Bešlagić, Šefik. *Stećci centralne Bosne, Sarajevo, 1967.*, str. 33.; Motiv je objavila i Marian Wenzel, *Ukrasni motivi na stećcima, Sarajevo, 1965.*, Tabela XVI, sl. 10., str. 75.

Stećak br. 2. – sanduk, sa istočne bočne strane zasut zemljom, vidljive su napukline sa bočnih i čeonih strana, obrastao niskim raslinjem, mahovinom i lišajevima, orijentiran u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 180x90x40 cm,

Stećak br. 3. – ploča, ruinirane gornje površine, dijelom utonula, ugrožena rastom drveta sa bočne zapadne strane, obrasla niskim raslinjem, mahovinom i lišajevima, orijentirana u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 140x100x15 cm,

Stećak br. 4. – ploča, ruinirane gornje površine, dijelom utonula, obrasla mahovinom, lišajevima i travom, orijentirana u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 150x90x15 cm,

Stećak br. 5. – ploča, većim dijelom prekrivena humusom, vidljivi dio je obrastao mahovinom i lišajevima, orijentirana je u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 150x100x15 cm,

Stećak br. 6. – sanduk, dijelom utonuo, prekriven humusom, obrastao niskim raslinjem, mahovinom i lišajevima, orijentiran u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 170x85x30 cm,

Stećak br. 7. – sanduk, fragment, obrastao niskim raslinjem, mahovinom i lišajevima, orijentiran u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 50x50x40cm,

Stećak br. 8. – sanduk, dijelom utonuo, sa bočne istočne strane zasut zemljom i prekrivena mu je gornja površina humusom, obrastao mahovinom, lišajevima i travom, orijentiran u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: 135x80x30 cm,

Stećak br. 9. – sanduk, utonuo, prekriven humusom i travom, vidljivi dio je obrastao mahovinom i lišajevima, orijentiran u pravcu sjever-jug,

- dimenzije stećka su: dužina 150x širina 60 cm.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

U Prostornom planu BiH do 2000. godine na području općine Breza kao spomenik III. kategorije uvršteno je 7 lokaliteta nekropola sa stećcima (199 stećak) bez preciznije identifikacije.²⁴

Prema evidenciji Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta u selu Hočevlje evidentirana su dobra pod sljedećim nazivima:

- **Lješčar, Hočevlje, Breza**
Srednjovjekovna nekropola.
Sačuvano 13 stećaka.
- **Repuh, Hočevlje, Breza**
Srednjovjekovna nekropola.
Sačuvano 14 stećaka.
- **Zagoni, Hočevlje, Breza**
Srednjovjekovno groblje.
U Pravoslavnom groblju sačuvana 4 stećka.

Navedena dobra nisu bila upisana u Registar spomenika kulture Socijalističke

²⁴ Skupina autora, *Prostorni plan Bosne i Hercegovine, faza b – valorizacija, prirodne i kulturno-povijesne vrijednosti*, Institut za arhitekturu, urbanizam i prostorno planiranje Arhitektonskog fakultet u Sarajevu i Urbanistički zavod za Bosnu i Hercegovinu Sarajevo, Sarajevo 1980., str. 50.

Republike Bosne i Hercegovine.²⁵

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Istraživačke radove na nakropolama sa stećcima na području općine Breza vršio je Šefik Bešlagić.²⁶

Konzervatorski radovi nisu poduzimani.

5. Stanje dobra

Uvidom na licu mjesta, 13. svibnja 2015. godine, ustanovljeno je sljedeće:

- područje nekropole sa stećcima na lokalitetu Repuh je obraslo trnjem i travom, na lokalitetu Zagoni visokim i niskim raslinjem, a na lokalitetu Lješčar niskim raslinjem i travom,
- na lokalitetu Repuh nisu evidentirana dva ukrašena sljemenjaka, koje je zabilježio i opisao Š. Bešlagić,²⁷
- na stećcima se nalaze biljni organizmi (lišajevi i mahovina) u većoj ili manjoj mjeri, pojedini su oštećeni i utonuli u zemlju,
- stećci su izloženi ubrzanom propadanju usljed nedostatka redovitog održavanja i prijete im opasnost od daljnjeg razaranja.

6. Specifični rizici

- dezintegracija lokaliteta zbog dugogodišnjeg neodržavanja,
- nepovoljni utjecaji atmosferilija,
- samonikla vegetacija.

III. – ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za proglašenje dobara nacionalnim spomenicima ("Službeni glasnik BiH", br. 33/02 i 15/03), Komisija donosi odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

A) Vremensko određenje

B) Povijesna vrijednost

C) Umjetnička i estetska vrijednost

- i. Kvalitet obrade,
- ii. Kvalitet materijala,
- iii. Proporcije,
- iv. Kompozicija,
- v. Vrijednost detalja.

D. Čitljivost (dokumentarna, znanstvena, naobrazna vrijednost)

- i. Materijalno svjedočanstvo o manje poznatim povijesnim razdobljima,

E. Simbolička vrijednost

- i. Ontološka vrijednost,
- ii. Sakralna vrijednost,
- iii. Tradicionalna vrijednost,

²⁵ Dopis Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta, broj: 07-40-4-4985-1/14, od 24.09.2014. godine.

²⁶ Bešlagić, Šefik. *Stećci Centralne Bosne*, Sarajevo, 1967.. str. 30– 35.; *Stećci, kataloško-topografski pregled*. Sarajevo: "Veselin Masleša", 1971., str. 156–158.

²⁷ Bešlagić, Šefik. *Stećci centralne Bosne, Sarajevo, 1967.*, str. 30., 31.

- iv. Vežanost za rituale ili obrede,
- v. Značaj za identitet skupine ljudi.

F. Ambijentalna vrijednost

- iii. Objekat ili skupina objekata je dio cjeline ili područja.

G. Izvornost

- i. Oblik i dizajn
- ii. Materijal i sadržaj
- iv. Tradicija i tehnike,
- v. Položaj i smještaj u prostoru,
- vi. Duh i osjećanja,
- vii. Drugi unutarnji i vanjski činitelji.

Sastavnim dijelom ove odluke su:

- Imovinsko-vlasnička dokumentacija
 - Kopija katastarskog plana, broj: 10, za k.č. 565/1, k.o. Podgora, R:1: 2 500;
 - Kopija katastarskog plana, broj: 7, za k.č. 1026, k.o. Podgora, R:1: 2 500;
 - Kopija katastarskog plana, broj: 10, za k.č. 983, k.o. Podgora, R:1: 2 500;
 - Zemljišnoknjižni ulošci, broj; 4372, 4427 k.o. SP_Podgora, Breza.
- Dokumentacija o prethodnoj zaštiti dobra
 - Dopis Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta, broj: 07-40-4-215-1/14, od 22.01.2014. godine, kojim su Povjerenstvu dostavljeni podatci o evidenciji i statusu prethodne zaštite *Nekropola sa stećcima u naseljenim mjestima Subotići, Hočevlje, Koritnik, Slivno, Župča i Orahovo, općina Breza.*
- Fotodokumentacija:
 - fotografije postojećeg stanja dobra snimljene su 13.05.2015. fotografirao: povijesničar Zijad Halilović (fotografirano digitalnim fotoaparatom Canon EOS 450 D);
- Tehnička dokumentacija:
 - Tehnički snimci postojećeg stanja dobra (skice nekropola sa stećcima, snimak spomenika); dana 13.05.2015. godine mjerili i snimali: Zijad Halilović, suradnik za arheologiju, i Eldin Hodžić, pripravnik. Skicu je priredila Nermina Katkić, vanjska suradnica.
 - Zone zaštite i zaštitni pojas definirao i uradio Ešref Salihagić, geometar i vanjski suradnik Povjerenstva, i dostavio dana 25. 05. 2015. godine.

Rabljena literatura

Tijekom vođenja postupka proglašenja dobra nacionalnim spomenikom BiH, rabljena je sljedeća literatura:

- 1906. Patsch, Karlo, *Arheološko-epigrafska istraživanja povijesti rimske provincije Dalmacije, VII*, GZM XVIII, Sarajevo, 1906.
- 1928. Filipović S. Milenko, *Visočka nahija – naselja i poreklo stanovništva*, knj. 25, Beograd. 1928.
- 1930. Čremošnik, Gregor i Sergejevski, Dimitrije. *Gotisches und römisches aus Breza bei Sarajevo*, Novitates Muzei Sarajevoensis No 9, Sarajevo, 1930.

1960. Pašalić, Esad, *Antička naselja i komunikacije u Bosni i Hercegovini*, Posebna izdanja Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Sarajevo, 1960.
1965. Wenzel Marian, *Ukrasni motivi na stećcima*, Sarajevo, 1965.
1970. Anđelić, Pavao, *Stara Bosanska župa Vidogošća ili Vogošća*, GZM XXVI, Sarajevo, 1970.
1971. Bešlagić, Šefik, *Stećci, kataloško-topografski pregled. "Veselin Masleša"*, Sarajevo, 1971.
1974. Bojanovski, Ivo, *Dolabelin sistem cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji*, Djela 47, CBI 2, ANUBIH, Sarajevo, 1974.
1975. Paškvalin, Veljko, *Kamenjača, Ul. 6.aprila, Breza kod Sarajeva*, Arheološki pregled 17, Beograd, 1975.
1977. Imamović, Enver, *Antički kultni i votivni spomenici na području Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 1977.
1980. Grupa autora, *Prostorni plan Bosne i Hercegovine, faza b – valorizacija, prirodne i kulturno-historijske vrijednosti*, Institut za arhitekturu, urbanizam i prostorno planiranje Arhitektonskog fakulteta u Sarajevu i Urbanistički zavod za Bosnu i Hercegovinu Sarajevo, Sarajevo, 1980.
1984. Bojanovski, Ivo, *Razdoblje rimske uprave u: Visoko i okolina kroz historiju I*, 1984.
1986. Basler, Đuro, *Kršćanska arheologija*, Mostar, 1986.
2005. Mušeta-Aščerić, Vesna. *Sarajevo i njegova okolina u XV stoljeću, između zapada i istoka*. Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2005.
2014. Salmedin Mesihović, *Ilirike – Dezitijati*, elektronsko I izdanje, Sarajevo, 2014.
- GPS Magellan professional (13.05.2015.).
www.googleearth.com (03.06.2015.).

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

Zijad Halilović, profesor historije, saradnik za arheologiju
u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika